

GIYOHVANDLIK VA UNING SALBIY OQIBATLARI

Beknazarova Sevara Panji qizi

Termiz iqtisodiyot va servis uiversiteti
Pedagogika va psixologiya ta'lim yo'nalishi
2-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: J.G.Tursunpulotovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada asr vabosi – giyohvandlik va uning oqibatlari yoritib berilgan. Giyohvandlik nafaqat shaxsiy muammo, balki jamiyat uchun jiddiy xavfdir. Giyohvand moddalar iste'moli ruhiy va jismoniy salomatlikni buzadi, jinoyatchilikni oshiradi va iqtisodiy yo'qotishlarga olib keladi. Jamiyatda giyohvandlikka qarshi kurashish uchun kompleks yondashuvlar, shu jumladan, ta'lim, sog'liqni saqlash tizimlari va qattiq qonunlar zarur. Giyohvandlikka qarshi qarshi kurashish har bir insonning farovonligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Giyohvandlik asr vabosi giyohvandlikning tarixi, sabablari va uning jamiyatdagi ta'sirlarini ko'rib chiqadi. Giyohvandlikka qarshi kurashishda davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligi zarur.

Kalit so'zlar: Giyohvandlik, narkomaniya, narkotik modda, kasallik, bangilik, ruhiy va jismoniy, sog'liqni saqlash, alkagolli ichimliklar.

Giyohvandlik (Narkomaniya) – (yunoncha narke – karaxtlik va maniya – telbalik, jahl, shodhurramlik) narkotik va narkotik ta'sirga ega bo'lgan moddalarni iste'mol qilish natijasida kelib chiqadigan kasallik. Giyohvandlik giyohvand moddalarni doimo qabul qilish natijasida vujudga keladi, chunki ushbu hastalik bilan og'ringan kishining jismoniy va ruhiy holati humorini bosadigan tegishli narkotik modda iste'mol qilishga bog'liq. Narkomaniya organizmda chuqur o'zgarishlarga sabab bo'ladi va uni tanazzulga olib keladi. Kasallik asta-sekin rivojlanib borib surunkali davom etadi.

Narkotik moddalar dastlab xursandlik, vaqtichog'lik, hotirjamlik hissini uyg'otib, kayf qildirishi sababli iste'mol qilinib bora-bora kasallikka aylanadi. Quyidagi ikki holda narkotik moddalarga o'rganib qolish mumkin. Birinchi holda kishi o'z hohishidan tashqari, e'tiborsizligi natijasida narkotik moddalar humor qiladigan bo'lib qoladi. Bunday bangilik ko'pincha vrach buyurgan narkotik moddalarni noto'g'ri iste'mol qilish natijasida kelib

chiqadi. Sal narsa ta'sir qilib, tashvish kuchayib ketadi, ba'zi kasallar og'riq, uyqusizlik va dardning boshqa tomonlaridan qutulish maqsadida oxirini o'ylamay, vrach ko'rsatmasini ham pisand qilmay, o'zboshimchalik bilan narkotik modda dozasini oshirib qabul qilishadi.

Bunday bemorlar odatda o'z ahvollarining yaxshilanishi dori tufayli bo'layotganini sezib, uni ichishni davom ettira boshlaydilar va ko'pincha ahvollarining og'irligidan nolib vrachni aldaydilar. Bu zaylda ish tutishning oqibati yomon bo'lib, narkotik moddalarga unchalik zarurat bo'lmasa ham uni qabul qilaveradi, dorining esa organizmga narkotik ta'siri yanada orta boradi va natijada narkotik moddaga moyillik kuchayib, u xumor qiladigan bo'lib qoladi.

Narkotik modda dozasini o'zboshimchalik bilan o'zgartirib boorish, uni tez-tez va uzoq muddat qabul qilish narkomaniyaga olib keladi. Ikkinchi hol ongli ravishda kayf qilish maqsadida narkotik moddalarga o'rganishdir. Narkomaniyaga odatda o'zini tiya bilmagan, ruhan zaif, irodasi kuchsiz, birovlariga taqlid qiladigan, humorini tarqatishdan boshqa narsani bilmaydigan, o'ta hudbin kishilargina beriladi. Bunday kishilar o'z mayillariga qarshi yurolmaydilar. Shuning uchun ularning kayf qilishga moyilliklari kuchli bo'ladi, bangilik avj olib ketadi. Bu kasallikka uchraganlarda hastalik juda og'ir kechib, odatda kutilmagan yomon oqibatlarga olib keladi. Bangilikka muhtalo bo'lganlar narkotik moddani qayta-qayta va ko'p miqdorda iste'mol qilgisi kelaveradi.

Keyinchalik esa narkotik moddalarni qabul qilmasdan turolmaydigan, o'sha bo'lmasa huddiki "Biror narsa yetishmayotganday" nolib qoladi. Bunday ahvoldan qutulish va o'zini yengil his qilish uchun yana narkotik moddaga ruju qiladi. Shu tariqa narkotik moddalarga moyillik-bangilik kelib chiqadi. Bora-bora organizmda narkotik moddalarga moyillik shu darajada kuchayib ketadiki, narkotik moddalar kuchini yo'qotgandek bo'lib qoladi, endi u avvalgidek humor tarqatish uchun doridan ko'proq miqdorda iste'mol qilgisi keladi.

Agar narkoman o'z vaqtida narkotik qabul qilmasa, organizmda kuchli ruhiy va jismoniy o'zgarishlar paydo bo'ladi. Bangi odam navbatdagi kayfni surish uchun har qanday pastkashliklarga boradi, sotqinlik, aldash, zo'rlik, o'g'irliklardan toymaydi. Organizmga narkotik modda kirmasa, humorlik boshlanadi: organism og'ir ahvolda qolib, chuqur ruhiy va jismoniy o'zgarishlar sodir bo'ladi. Hastalik rivojlangan sari organizmda darmon qurishi ham kuchayib boradi, endi narkotik moddaning kuchi organism uchun og'irlik qiladi.

Narkotik moddalarning oldingi iste'mol qilib yurgan dozasi endi yomon ta'sir qila boshlaydi. Zaharlanish og'ir kichadi. Narkotik moddaning dozasi ozgina sohishi bilan bemor o'lib qolishi mumkin. Narkomaniyani davolash faqat psixiatriya kasalxonalarida vrachlarning qattiq nazorati ostida olib borilishi kerak.

Agar giyohvand shunday moddalarni tomir ichiga yuborsa, u 5-10 yil yashashi mumkin. Shu vaqtning 90% mobaynida u kasallikka chalinadi., davolanadi, yor do'stlaridan ayriladi, insoniylik qiyofasini yo'qotadi. Lekin har doim giyohvand moddalar uchun puli bo'lgan, ularno oz-ozdan qabul qilib yuradigan, o'z salomatligini halokat yoqasiga borguncha davolanib turadigan giyohvandlar uchungina ko'rsatilgan muddat to'g'ri keladi. Keyinga paytlarda paydo bo'lgan sintetik giyohvand preparatlarkrek, ekstazm va boshqa ko'pgina turlar yoki ilgaridan ma'lum bo'lgan LSD giyohvandning hayotiga u bilan tanishganidan 7-8 oy o'tgandayoq chek qo'yadi.

Giyohvand o'z organizmi bardosh bera oladigan ko'proq dozadagi giyohvand moddalarni qabul qilsa:

- Sifatsiz giyohvand moddalardan zaharlanishga;
- Kasalliklar qonning yiringli zaharlanishi, zotiljam, surunkali jigar yetishmovchiligiga;
- Jigar faqat alkagolli ichimliklar iste'mol qilish natijasidagina emas, organizmning har qanday zaharlanishi tufayli ham qattiq zaharlanishi mumkin.

Giyohvandlikning asosiy turlari:

1.Psixotrop moddalarga qaramlik: Odatda, bu tur giyohvandlikni keltirib chiqaruvchi kimyoviy moddalar bilan bog'liq bo'ladi. Ular miyaning neyrotansmitterlarini o'zgartirib, kuchli zavq hislarini keltirib chiqaradi.

2.Davolanish qiyinchiliklari: Giyohvandlik ko'pincha depressiya, xavotir yoki boshqa ruhiy kasalliklar bilan birga keladi. Bu holatlarni davolash qiyinlashadi.

Mexanizmlar:

Giyohvandlikning rivojlanishida bir qancha mexanizmlar mavjud.

1.Biologik mexanizm: Giyohvand moddalarning miyada dopamin va boshqa

neurotransmitterlar darajasini oshirishi, o'z navbatida, zavq va mukofot mexanizmlarini faollashtiradi. Bu giyohvand moddalarga qaramlikni kuchaytiradi.

2.Psixologik mexanizm: Giyohvandlar ko'pincha stress, qiyinchiliklar yoki boshqa ruhiy holatlar bilan bog'liq muammolarni hal qilish uchun giyohvand moddalarga murojat qiladilar. Bu esa giyohvandlikning davom etishiga sabab bo'ladi.

3.Ijtimoiy mexanizm: Giyohvandlik ko'pincha ijtimoiy muhit va do'stlar bilan bog'liq. Giyohvandlikka moyil bo'lgan guruhlarda o'sish, ularning ijtimoiy qabul qilinishi va normalarning ta'siri mavjud

Salbiy oqibatlar:

Giyohvandlikning salbiy oqibatlari juda keng qamrovli bo'lib, u jismoniy salomatlikdan tortib, ijtimoiy aloqalar va iqtisodiy holatgacha ta'sir qiladi. Giyohvand moddalardan foydalanish, sog'liq muammolariga, jinoiy faoliyatga va oilaviy muammolarga olib kelishi mumkin. Giyohvand moddani doimiy iste'mol qilishga duchor bo'lgan kashandalar jumladan, sgunday salbiy holatlarga giriftor bo'ladilar: uyqusizlik, kam harakatlilik, tananing qaqshab og'rishi, ishtahasizlik, titroq, serpeshoplik, et uvishishi, tomirlarning bo'rtib chiqishi, ko'ngil aynishi, qayt qilish va shu kabi salbiy holatlar. Yana eng dahshatliharidan biri giyohvand moddalar ba'zi bemorlarda OITS kasalligini tarqalishida muhim ahaamiyat kasb etadi. Giyohvandlikning salbiy oqibatlari nihoyatda ko'p.

Giyohvandlikka qarshi kurashishda davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligi zarur. Giyohvandlikni bartaraf etish uchun ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy qo'llab quvvatlash tizimlarini kuchaytirish kerak. Giyohvandlik muammosi jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun tahdid hisoblanadi va uning oldini olish yo'llarini izlash har birimizning burchimizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aripova. A (2019). Madaniyatlararo muloqot globallashuvning zaruriy jarayoni sifatida.
2. Bemorlarni uyda va shifoxonada parvarish qilish. F. G'. Nazirov. Toshkent – 2003.
3. Anatomiya. A. S.Gusev. Moskva - 1970.
4. Sog'lom va kasal bola parvarishi. A. N. Buraya. Toshkent – 2001.

5. Yuqumli kasalliklar. K. V. Bunin. Moskva – 1980.
6. Fuqaro muhofazasi kursi. V. F.Zubkov.Toshkent – 2004.